

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд на тема: „БЪЛГАРСКАТА ПРАВОСЛАВНА ЦЪРКВА – МЕТАМОРФОЗИТЕ НА РЕЛИГИОЗНОСТТА”, за присъждане на образователна и научна степен **доктор по научна специалност „Социология“, шифър 05.11.01**

Рецензент: доц. д-р Мария Георгиева Стоянова

Кандидат: Кирил Маринов Кирилов

Научен ръководител: доц. д-р Мария Серафимова

Запознаването ми с предложения за рецензиране дисертационен труд ме впечатлява **положително**, най-малко поради следните съображения:

на първо място, с **актуалността на изследваната проблематика** - „Българската православна църква – метаморфозите на религиозността”;

на второ, за това, че на този етап у нас **липсват целеви изследвания и анализи** по тази проблематика и **този изследователски труд запълва тази изследователска ниша**;

на трето, заради **моралността** на този млад човек вълнуващ се от толкова тревожен социален проблем на модерното общество - проблемът за духовната криза, която разглежда като първопричина за всички останали кризи в българското общество през последните десетилетия;

на четвърто, заради **дързостта и най-вече способността на докторанта** да прави задълбочени анализи, обобщения и изводи на съвременните проблеми в такава важна институция на духовността - БПЦ и да предлага практически решения за намаляване и превъзможване на ширещият се секуларизъм, деградация на клира, обезвереност на миряните и духовна нищета в обществото .

1. Кратки биографични данни за кандидата

Кирил Кирилов е роден в град Кюстендил. Завършва висше образование в двете ОКС „бакалавър” и „магистър” в специалност „Социология”, катедра „Социология”, във Философски факултет на ЮЗУ”Неофит Рилски”.

От 2012-2015 г. е редовен докторант в същата катедра и успешно приключва разработването на дисертационния труд в рамките на регламентирания от закона 3 годишен период. В процеса на обучението си в ОНС „доктор” е взел участие в 2 научноизследователски проекта, 3 научни конференции, от които 2 с международно участие, 1 литературен конкурс и 1 кръгла маса. Публикувал е 5 статии по тематиката на дисертационния труд. Владее добре английски и руски език, майкрософт продуктите, специализираната за социологическите изследвания програма SPSS.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Дисертационният труд е в обем от 186 страници, ситуиран в четири глави, които в своята последователност разкриват логиката на анализа. Във въведението е посочена изследователската теза, целта на изследването и произтичащите от нея задачи. Конкретизирани са обектът и предметът на изследването, както и възприетите ограничения. В заключението са направени изводи и обобщения, произтичащи от анализа, както и конкретни препоръки за социалната практика. Има и приложение, в което е описана цитираната и използвана литература – общо 115 заглавия, от които 22 на английски език и 26 интернет източника. Включени са още списък с публикациите на докторанта и основните приноси моменти в дисертацията.

3. Съдържателен анализ на научните постижения

Дисертационният труд е посветен на един изключително актуален проблем на модерното общество, какъвто е проблемът за духовната бедност, моралната деградация и религиозна отчужденост, резултат от действието на комплекс от фактори – социални, политически, икономически, идеологически. Според официалната статистика над 80% от българите се самоопределят като източноправославни християни, но силно вярващите в Бог са едва 15.5%, а вярват „не много” 47% от изследваните лица. Факт е, че българското общество е по-скоро нерелигиозно, отколкото религиозно, за което свидетелстват редица изследвания през последните няколко години на Българското библейско дружество (ББД), Европейското изследване на ценностите, на изследователи в парадигмата на социологията на религиите, социолози, антрополози, философи и т.н.

Според докторанта, ниската степен на религиозност не се променя съществено и след загърбването на 45 годишния атеистичен период. Нещо повече. След 1989г. българското общество попада в аномична криза - старите норми и механизми за интеграция са обезсилени, а новите още не са общоприети или не действат достатъчно силно. Резултатът е липса на ориентация за засегнатите лица, групи и общности, несигурност в избора, непредвидимост на социалния процес, нарастване на опасността от социални или културни конфликти. В такава социална среда духовната и моралната криза на обществото се разрастват, от което произтичат редица негативни тенденции, свързани с:

- метаморфози на религиозното, разкрити сред духовенството на различни нива в БПЦ - корупция, симония, разгулничество, охолство и пр.
- прогресивно нарастване на секуларизацията, предизвикана от мораланата деградация на не малка част от клира;
- разкола в БПЦ, започнал през 1992 г., подкрепян и насърчаван от политическата система;
- неспиращо компрометиране на институцията БПЦ чрез медиите и социалните мрежи;
- нестихващи вътрешни борби за власт и влияния между духовниците.

На фона на потресаващата бедност и задълбочаващите се неравенства в обществото, очертаната тенденция предизвиква недоволството сред голяма част от хората, в т.ч. и миряните, появява се феномена - религиозност извън куполите на храма, изразяваща се в търсене на заместители /нови религиозни движения, окултни практики/, които Църквата не признава.

Докторантът прави задълбочен анализ на кризата в БПЦ, разкривайки процеса на секуларизацията, който предизвиква (в духа на Р.Бигович) бюрократизиране на църковното управление по подобие на светските министерства; църковният печат наподобява светския; свещеничеството се превръща в професия, а не призвание и най-естествен начин на живот; любовта към ближния се подменя с любезност, сантиментализъм и икуменизъм.

Представената картина на криза в обществото, религиозността и Църквата докторантът верифицира чрез авторско емпирично изследване, резултатите от което представя в **трета глава** на своя изследователски труд. За тази цел са проведени 67

дълбочинни интервюта с 21 духовници, 28 миряни и 18 служители в различни духовни храмове и манастири на БПЦ, в 7 от 13-те епархии. Въпреки, че Църквата не иска да признае съществуването на латентни конфликти и конфликтни зони, през последните години става все по-трудно да ги отрича, тъй като периодично в нея публично се проявяват конфликти. Направеният от докторанта извод (в духа на А. Гидънс) е, че секуларизацията предизвиква намаляване на политическото и социално влияние на Църквата, намаляване броя на членовете; намаляване влиянието и престижа на религиозните институции сред хората и намаляване степента на вярата на хората в религиозните ценности. Отделянето на Църквата от всички останали области от живота на индивида и нейното изгласкване само в личното му пространство предизвиква двойствен стандарт – светски и религиозен и в крайна сметка води до практическото отричане на Бога и присъствието Му в обществения живот на хората. От друга страна, в модерните общества религиозното влияние е намаляло в полза на материалното /консумативното/ и те се намират в постоянен латентен конфликт. Православната църква не прави изключение – и в нея е налице стремеж към приспособяване към „духа на времето”, което обяснява и настоящите метаморфози в нея.

Оригинален принос на докторанта е **четвърта глава**, в която е направен опит за представяне на „**Добрият пример**” в противовес на разгледаните в първите три глави метоморфози на религиозността и тяхното негативно отражение върху вярата на миряните и върху институцията БПЦ. Негативната конотация е заменена с позитивна, чрез събраната и обработена емпирична информация от поредица интервюта с игумена на 2 манастира - „Свето Благовещение на Пресвета Богородица” в с. Копиловци и „Свети Йоан Предтеча” в с. Жабляно – архимандрит Касиан. Изводите, до които докторантът стига се отнасят до това, че положителни примери има и те трябва да се умножават за да могат хората да върнат вярата си в Бога и преосмислят значимостта си като космическа ценност. Нужни са промени, които следва да направят управляващите БПЦ и Държавата.

Предложенията, които докторантът прави за реалната социална практика се отнасят до следното:

- въвеждане на предмета „Религия”;

- провежданата държавна политика в сферата на образованието да бъде насочена към възпитание на ценности и духовност сред младите поколения, които търсят смисъл на съществуването си.

4. Съдържателен анализ на научните приноси

Дисертантът е формулирал 6 приносни моменти. Три от тях са с теоретичен характер. Налице е обогатяване на съществуващите теоретични знания в областта на Социология на религиите, както и на методологията на емпиричните социални изследвания. Именно тази методология стои в основата на постигнатото високо качество на анализа в дисертационния труд.

Практико-приложните постижения са насочени в следните направления: а) изследователска дейност – идентифициране са нови измерения на религиозност, извън църковната институция; доказана е нуждата от промяна в управлението на БПЦ с акцент върху издръжката на храмовете; потърсен е модел за излизане от кризата на духовността, както в Църквата, така и в нашето общество.

Посочените постижения са и доказателство, че поставената цел на дисертационния труд и произтичащите от нея задачи са изпълнени.

5. Отражение на научните публикации в нашата и чуждестранната литература

Дисертантът е добре известен на академичната общност чрез своите участия в научните форуми като докладчик по определени проблеми и като дискусант.

Кирил Кирилов е автор на пет публикации на български език, които напълно съответстват на основните моменти от съдържанието на дисертационния труд.

6. Критични бележки и предложения

Критични бележки: нямам

Дисертацията има сравнително завършен характер, но естествено не е възможно подобна многоизмерна проблематика да бъде обхваната напълно. Самият факт, че е направен опит в тази изследователска опция е достатъчно показателен.

Имам следните **въпроси** към докторанта:

1. Разколът в БПЦ – политическа, нормативна или канонична криза е ?
2. Намесва ли се държавата в религиозната сфера?
3. Ако да – в каква посока?
4. Променя ли се влиянието на религията в обществото?

Предложения:

Предлагам дисертационният труд да бъде публикуван, след една предварителна подготовка.

7. Лични впечатления за дисертанта

Познавам Кирил Кирилов като студент, чрез неговото активно участие в съвместни инициативи на клубовете на младия социолог при ЮЗУ и УНСС. Спомням си също блестящото представяне в научната конференция в гр. Троян, посветена на 105 годишнината от рождението на Иван Хаджийски, където получи най-високото отличие на млад изследовател.

8. Оценка на автореферата

Авторефератът отговаря на съдържанието на дисертационния труд. Той впечатлява, както с неговото добро съчетание от към съдържание и подреденост, така и техническо оформление, което безспорно улеснява читателя.

Заклучение:

- Представеният дисертационен труд и направените публикации очертават Кирил Кирилов като сериозен млад изследовател.
- Отличната му теоретична подготовка и високата му функционална грамотност стоят в основата на постигнатото високо качество на анализа и аргументираните изводи и обобщения.
- Получените резултати на основата на приложената прецизна методология на изследването са сериозно основание дисертантът да има професионално

самочувствие и открито да напише защо у нас духовната криза лежи в основата на всички други кризи в обществото.

- Очертаните научни приноси са сериозен ориентир за бъдещи промени във формирането на социално знание относно религията и политиката в България.

На това основание с дълбока убеденост препоръчвам на уважаемото Научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Кирил Кирилов по научна специалност „Социология“ шифър 05.11.01.

Лично аз без колебание ще гласувам „за“.

11 април 2015 г.
София

Член на научното жури:
(доц. д-р Мария Стоянова)